

Posudek oponenta na diplomovou práci:

Vilém Uhlíř: Antropomorfismus v komunikaci s mimolidskými entitami

Na diplomní práci jde o text neobvyklého rozsahu: 150 stran, z nichž 20 tvoří jen seznam literatury (odhadem 400 odkazů). Navíc poznámka na s. 23 naznačuje, že byl autor nucen text drasticky krátit, takže původně odhaduji byl i víc než dvakrát delší. Na druhé straně to, co zůstalo, je značně redundantní a to, co zbylo, mohlo být o dost kratší.

Autor v úvodní kapitole jasně definuje své stanovisko, že zvířata jazykovými schopnostmi nevládnou a hodlá to dokázat detailním rozbořením kazuistik – případů výcviku zvířat interpretovaného tak, že zvířata si dokázala osvojit jednoduchý jazyk a komunikovat s lidmi. V této kapitole také vysvětluje, co rozumí jazykem: schopnost hierarchické rekurzivní syntaxe, díky které „lze vyjádřit cokoli“ – tuto schopnost, tvrdí, u žádného zvířete nenacházíme. Kognitivní schopnosti některých zvířat (inteligence) jsou sice často neobyčejně vyvinuté a zvíře dokonce simuluje konverzaci, aniž by skutečně konverzovalo. Experimentátor ovšem na tyto pseudolingvistické schopnosti pokaždé navléká svá antropomorfní kritéria a vidí v nich skutečné jazykové projevy.

Druhá kapitola tvoří polovinu textu a představuje podrobnou kazuistiku osmi známých a popularizovaných případů takového nároku: ve výčtu figuruje kůň, tři druhy lidoopů a papoušek.

Autor podrobně prostudoval vše, co o příslušných kauzách bylo publikováno, a pak dokazuje, že jeho interpretační rámec pokaždé potvrzuje základní tezi z úvodu: zvířata nemluví.

Pak už text mohl i končit krátkou diskusí a závěrem. Následují však dvě velmi krátké kapitoly (komunikace s AI a Antropomorfismus), které už vzhledem k rozsahu (téměř těsnopisný styl prošpikovaný množstvím odkazů) toho moc nepřinášejí a ani příliš s hlavní tezí nesouvisí. (Tím nepopírám, že autor tématu rozumí, jen jeho zpracování je poměrně nedostatečné a do textu nezapadá.)

Poslední kapitola Jazyk a komunikace (Závěr nepočítám, i když je rovněž označen jako kapitola) do velké míry opakuje, co už bylo řečeno v kapitole první, a tak vlastně mohly být obě sloučeny do klasického literárního úvodu. Takto se literární přehled a diskuse neustále prolínají od samého začátku: nijak zvlášť nekritizují, je to autorův styl, jen se potom těžko dá na různých místech vyvarovat opakování – bez nich by se text vešel, soudím, na 80 stran.

Tím bych vyčerpal strukturu a obsah práce. Nebudu šťourat do různých pravopisných a gramatických anomálií („díky [sic]neexistenci popisu kontextů“, labuťi, mysly, v San Franciské Zoo apod.)

hovorových výrazů (klidně) ani kostrbatých agramatických vět: v textu jsou, avšak nepřevyšují míru běžnou u podobných prací. Musím však zmínit časté otočení výkladu: některé pojmy jsou vysvětleny až poté, co se s nimi nějakou dobu zacházelo. Literárních odkazů je sice mnoho, ale spousta starších 20 let – jakoby výzkum na tomto poli v poslední době ustal.

Zde bych mohl posudek ukončit, protože **práce si nepochybně zaslouží být přijata jako diplomová.**

Zastavím se přesto u některých vyjádření a konstatování, kterým ne vždy rozumím – už jen proto, že vypracování posudku nebylo mechanické a nutilo k promýšlení mnoha věcí:

1. Slova „neurální“, neuronální (lidský jazyk je „vrozenou neuronální specializací“), „neuronový“, nebo dokonce „neurologický“ („Schopnost lidí pro osvojování si jazyka a jeho používání je určena naší vrozenou neurologickou [sic] organizací“ (s.20)), používaná na mnoha místech nejsou usazena v kontextu a není jasné, co tím autor myslí. Míjí se tím asi jakési nespecifikované, lidsky specifické propojení neuronů, či dokonce má něco společného s neurologií: bylo však něco podobného prokázáno, nejde o projev víry?

2. Lingvistika je reduktivní nauka, která se obírá jen některými stránkami jazyka: Je korektní nahlížet celou složitou problematiku právě (či téměř výhradně) lingvisticky? Harris například ukazuje, že řada představ, které se tradují už od Aristotela, je určena tím, že jsme gramotní a píšeme abecedním písmem: v hovorovém jazyku větní členění či přesná artikulace nemusí vůbec hrát roli. Opravdu není jazyk nic než syntax – a tedy se blíží umělým jazykům? Ještě jinak: jsou genové regulace potom jazykem? Skupina DLG (Distributed language group) se zase snaží ukázat, že „body language“, melodie řeči, gesta hrají při běžné komunikace mnohem důležitější roli. Tam najednou hrají roli úžasné „pseudolingvistické výkony zvířat“, které „je možné připsat na vrub obecným kognitivním schopnostem zvířat, které tvoří, jak se zdá, evoluční kontinuitu.“ (s. 126) Kontinuitu čeho s čím? Asi mezi zvířaty na různých „stupních žebříčku“ a lidmi, protože rostliny, natož „nejprimitivnější [sic] bakterie“ se tam autorovi určitě nevejdou. Soudím tak z toho, že sice biosémiotiku několikrát zmiňuje, avšak velmi rychle přechází hned na zoosémiotiku. Avšak jaká sémiotika, když se současně tvrdí, že počet sdělení je u zvířat konečný (s. 106)?

Toto vše říkám, aniž bych zpochybnil autorův předpoklad, že jazyk je apomorfií druhu *H. sapiens*; říkám jen, že se to nadá dokázat skrze zvolenou strategii. Mám to dokonce poněkud jednodušší než autor, protože ten patrně nevěří na evoluční novinky: „Evoluce nicméně nějakého předchůdce vyžaduje“ (s. 124) Přitom paradoxně celý jeho výklad jakoby směřoval právě k tomu, že jazyk je emergentní.

3. Rozpaky vyvolává kategorická věta: „Jednoduše nemáme důvod se domnívat, že by si nějaké zvíře kdy osvojilo nějaký systematický prvek vnitřní struktury znaků (tedy morfologii nebo fonologii).“ (125) Nemysleli jsme si totéž poměrně nedávno o Neevropanech (Neárijcích, některých Árijcích, etc.)? Znaky (sensu Peirce) nejsou zdaleka pouze jazykové a na tom je přece založena celá biosémiotika. Jistěže je tato poznámka poněkud nefér, z kontextu je jasné, že jde o znaky jazyka: pokládám ji spíše proto, abych poukázal, že autor sám je jaksí – antropocentrický.

V Praze, 19. ledna 2015

A. Markoš